

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej Pana magistra Krzysztofa Niewęglowskiego
pt. „Prawne aspekty instytucjonalizacji współpracy międzynarodowej w
przestrzeni kosmicznej”, Lublin 2024 (wydruk komputerowy ss. 270),
przygotowanej pod kierunkiem naukowym
prof. dr hab. Anny Przyborowskiej-Klimczak**

1. Temat i cel badawczy rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pana mgr Krzysztofa Niewęglowskiego dotyczy ważnego zagadnienia prawnego z uwagi na jego fundamentalne znaczenie dla rozwoju międzynarodowego prawa kosmicznego, jak i ze względu na wciąż rosnącą aktywność kosmiczną państw. Współpraca międzynarodowa w przestrzeni kosmicznej i jej instytucjonalizacja przybiera różne formy i aktualnie wytycza nowe drogi kooperacji państw i innych podmiotów w zakresie badania i użytkowania kosmosu. Dlatego też poświęcenie rozprawy doktorskiej ~~tematyce~~ prawnym aspektów instytucjonalizacji współpracy międzynarodowej wydaje się wyborem trafny.

Temat recenzowanej rozprawy doktorskiej jest jasno i czytelnie sformułowany. We wstępie zaznaczono, że jej celem jest „zbadać w jaki sposób państwa, od początków ich działalności w przestrzeni kosmicznej, kształtowały ramy prawne dotyczące współpracy

1

międzynarodowej w zakresie badania i użytkowania przestrzeni kosmicznej oraz jakie mechanizmy były przez nie wykorzystywane w celu unormowania, usprawnienia i przyjęcia ram instytucjonalnych tej współpracy”. Analiza prawnych aspektów procesu instytucjonalizacji współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej ma być pomocna w określeniu stanu i kształtu multilateralnej współpracy międzynarodowej państw oraz innych podmiotów w przestrzeni kosmicznej (str. 9).

Tak nakreślone cele skłoniły Doktoranta do postawienia kilku pytań badawczych, w których zastanawia się nad: formą mechanizmów kształtujących współpracę międzynarodową w przestrzeni kosmicznej; ramami prawnymi współpracy międzynarodowej w *corpus iuris spatialis*; znaczeniem systemu Narodów Zjednoczonych, w szczególności COPUOS, dla rozwoju współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej; wykorzystaniem instrumentów *soft law* w procesie kształtowania współpracy międzynarodowej w zakresie badania i użytkowania przestrzeni kosmicznej; strukturami i mechanizmami organizacyjnymi różnych form współpracy międzynarodowej poza systemem Narodów Zjednoczonych.

W nawiązaniu do sformułowanych problemów badawczych, przyjęto hipotezę główną i cztery hipotezy szczegółowe. W hipotezie głównej założono, że „ramy prawne współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej są efektem procesu jej instytucjonalizacji”, a „w miarę rozwoju technik kosmicznych i identyfikacji nowych problemów i wyzwań, nastąpiła proliferacja mechanizmów o charakterze normatywnym i instytucjonalnym, kształtujących stan prawny i formy tej współpracy” (str. 10). Z kolei w postawionych hipotezach szczegółowych zwrócono uwagę na normatywną i instytucjonalną formę kształtowania przez państwa ram prawnych współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej, znaczącą rolę systemu Narodów Zjednoczonych, różnorodności i elastyczności współpracy międzynarodowej poza tym systemem oraz na coraz szerszą praktykę regulowania działalności kosmicznej w oparciu o instrumenty prawa miękkiego. Autor podkreślił również znaczenie COPUOS-u dla procesu kształtowania wielostronnych rozwiązań prawnych wspierających rozwój współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej, jednocześnie stwierdzając, że wobec braku reform Komitetu, jego rola maleje (str. 10-11).

Podsumowując, należy stwierdzić, że wybór tematu rozprawy doktorskiej Pana mgr Krzysztofa Niewęgłowskiego jest uzasadniony. Tytułowe zagadnienie jest naukowo interesujące i wymaga zaangażowania badawczego. Postawione w pracy hipotezy stanowią logiczną konsekwencję analizowanego tematu. Jak dotąd nie doczekał się on kompleksowego opracowania.

2. Podstawa badawcza i założenia metodologiczne

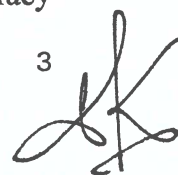
Recenzowaną rozprawę doktorską oparto na bogatej bazie źródłowej, na którą obok umów międzynarodowych składają się dokumenty międzynarodowe ONZ, COPUOS, UE i innych podmiotów oraz orzecznictwo międzynarodowe i akty prawa polskiego. Z kolei baza piśmiennicza to łącznie ponad 170 pozycji zwartych i artykułów naukowych, w przeważającej części anglojęzycznych. Generalnie dokonany przez Doktoranta wybór piśmiennictwa należy ocenić pozytywnie. Trudno jednak nie zauważyć, że brakuje pozycji z polskiej bibliografii naukowej, które z uwagi na temat rozprawy wydają się być tak istotne w swojej treści, jak i w pewnym zakresie reprezentatywne dla przyjętych założeń badawczych. Należy wspomnieć chociażby o monografiach autorstwa: A. Górbiela, „Międzynarodowe prawo kosmiczne”, Warszawa 1985; M. Grzegorzcyka, „Prawo kosmiczne”, Kraków 1973; L. Łukaszuka, „Współpraca i rywalizacja w przestrzeni kosmicznej: prawo-polityka-gospodarka”, Toruń 2012; K. Myszone-Kostrzewy, Nawigacja satelitarna w świetle prawa międzynarodowego, Warszawa 2011, czy o pozycjach pod redakcją, takich jak: Z. Galicki, A. Wasilkowski (red.), „Działalność kosmiczna w świetle prawa międzynarodowego: praca zbiorowa”, Warszawa 1991; K. Myszone-Kostrzewa (red.), „Kosmos w prawie i polityce, prawo i polityka w kosmosie”, Warszawa 2017.

Przyjęte przez Doktoranta założenia metodologiczne nie budzą zastrzeżeń. Za podstawową metodę badawczą w pracy obrano metodę formalno-dogmatyczną, którą uzupełniono metodą historyczną. Pozwoliło to na dokonanie pogłębionej analizy regulacji traktowych i *soft law* oraz właściwe ich osadzenie w kontekście historycznym. Doktorant założył również przeprowadzenie badań komparatystycznych dla porównania praktyki pozatraktatowej z postanowieniami traktatów kosmicznych. Do przedstawienia roli poszczególnych mechanizmów współpracy w jej instytucjonalizacji wykorzystano metodę funkcjonalną.

3. Struktura pracy

Plan rozprawy jest przejrzysty i tworzy spójną tematycznie całość. Wskazuje przy tym na dobrą orientację Doktoranta w problematyce badawczej.

Rozprawa zawiera cztery merytoryczne rozdziały, a mianowicie: 1. „Współpraca międzynarodowa i jej instytucjonalizacja w zakresie badania i użytkowania przestrzeni kosmicznej” (str. 14 – 46), 2. „Traktatowe podstawy kształtowania współpracy

międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej” (str. 47 – 124), 3. „Rola Organizacji Narodów Zjednoczonych w rozwoju współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej” (str. 125 – 183), 4. „Wybrane aspekty kształtowania współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej poza systemem Narodów Zjednoczonych” (str. 184 – 231). Całość poprzedza wstęp (str. 7 – 13) i wieńczy zakończenie (str. 232 – 239). Elementami pracy są również: wykaz skrótów (str. 4 – 6) i bibliografia, na którą składają źródła (str. 240 – 258), literatura (str. 258 – 269), materiały internetowe (str. 269 – 270).

Generalnie poszczególne problemy cząstkowe i ich tematyka świadczą o konsekwentnej realizacji założeń przedstawionych we wstępie rozprawy doktorskiej. Stosownie do rangi pracy, wnioski wynikające z badań, Doktorant umieścił w podsumowaniach rozdziałów. Pewne wątpliwości rodzi jedynie ujęcie w rozdziale I, podrozdziale dotyczącym podstaw prawnych współpracy międzynarodowej, organizacji międzynarodowych jako jej instytucjonalnej formy. Temat ten powinien zostać omówiony w ramach oddzielnego podrozdziału, natomiast w podstawach prawnych winien być ujęty również zwyczaj międzynarodowy i uchwały prawotwórcze organizacji międzynarodowych. Ponadto warto było odrębnie zwrócić uwagę na porozumienia, które umowami międzynarodowymi nie są a wpływają znacząco na współpracę państw w przedmiocie prowadzonej przez nie działalności kosmicznej. W obu przypadkach Doktorant prawidłowo zauważył ich znaczenie w dalszej części rozprawy.

4. Treść rozprawy i jej ocena merytoryczna

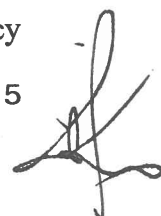
Dokonana w pracy analiza poszczególnych tematów cząstkowych została przeprowadzona w sposób merytoryczny. Rozważaniom towarzyszy prawidłowe wnioskowanie, oparte na zgromadzonym materiale źródłowym i piśmiennictwie. W ocenie merytorycznej pracy chciałabym jednak zwrócić uwagę na kilka kwestii, które ze względu na ich znaczenie naukowe należy zasygnalizować.

W pierwszej kolejności Doktorant dokonał analizy pojęcia współpracy międzynarodowej i jej instytucjonalizacji. Prześledził proces krystalizowania się wielostronnej współpracy międzynarodowej, zwracając uwagę na jego historyczne uwarunkowania oraz integralność z prowadzoną przez państwa polityką kosmiczną. Odnosząc się do form i treści współpracy podkreślił ich elastyczność. Podjął również próbę usystematyzowania poszczególnych mechanizmów multilateralnej współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej i wyróżnił następujące jej kategorie: a) prawne instrumenty kształtowania współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej, a to umowy międzynarodowe multi –

i bilateralne oraz *soft law*; b) organizacje międzynarodowe rozwijające współpracę w ramach ONZ i poza tym systemem; c) fora niebędące organizacjami międzynarodowymi, które uczestniczą we współpracy (str. 29). Jak już wspomniano w pkt. 3 recenzji Doktorant w podstawach prawnych współpracy międzynarodowej państw nie uwzględnił wszystkich jej źródeł i nie wyjaśnił tego wyłączenia. Mimo prawidłowej klasyfikacji mechanizmów współpracy, organizacje międzynarodowe nie zostały omówione odrębnie jako formy instytucjonalne, lecz jako podstawy prawne. Ponadto pominięto formy niebędące organizacjami międzynarodowymi, choć wydaje się, że należało je przedstawić celem wprowadzenia do dalszej części rozważań zawartych w pracy. Z kolei wśród uwag terminologicznych należało zawrzeć te wyjaśniające powiązanie pojęcia współpracy międzynarodowej wyłącznie z przestrzenią kosmiczną. W *corpus iuris spatialis* termin przestrzeń kosmiczna występuje łącznie z pojęciem ciał niebieskich, ale nie jest z nim tożsamy. W doktrynie oba pojęcia wyraźnie się rozróżnia, a część omawianej w rozprawie materii dotyczy współpracy w zakresie badania i wykorzystywania ciał niebieskich.

W kolejnych przemyśleniach dotyczących traktatowych podstaw kształtowania współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej, Autor właściwie powiązał temat badawczy z zasadami międzynarodowego prawa kosmicznego. W analizie umów międzynarodowych sięgnięto do procesu negocyjacyjnego, co niewątpliwie jest ciekawym elementem analizy, ukazującym tło dyskusji toczących się przed przyjęciem poszczególnych postanowień traktatowych i ich wpływ na ostateczny kształt obowiązujących regulacji. Szkoda jednak, że w rozważaniach nie odniesiono się szerzej do aktualnych działań państw i nie dokonano oceny ich zgodności z postanowieniami traktatowymi. Sam Autor we wstępie pracy założył, że analiza pozwoli określić stan multilateralnej współpracy. Nie jest to jednak do końca możliwe bez uwzględnienia praktyki państw. Szczególnie cenne mogły być uwagi dotyczące problemu militaryzacji kosmosu i pozyskiwania zasobów ciał niebieskich. Generalnie pokazują one na co obecnie ukierunkowana jest współpraca państw i w jakich obszarach jej brak, bądź jest ona cząstkowa, mimo zobowiązań międzynarodowych. Do problemu wydobywania surowców z ciał niebieskich Autor krótko nawiązał w podsumowaniu rozdziału, nie konfrontując jednak praktyki legislacyjnej USA i innych państw z podstawowymi założeniami Układu z 1967 r.

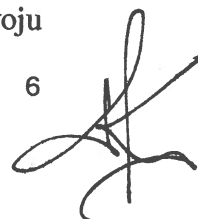
Analiza zawarta w dalszej części rozprawy dowodzi dobrej znajomości instytucjonalnych form współpracy międzynarodowej państw w przestrzeni kosmicznej. Doktorant omówił najważniejsze płaszczyzny współpracy w ramach ONZ, innych organizacji, bądź odmiennych form współdziałania. Prawidłowo prześledzono mechanizmy współpracy

decydujące o jej ostatecznych ramach i osiągnięciach, a ich diagnoza od strony uwarunkowań problemowych, proceduralnych i czysto technicznych nie budzi zastrzeżeń. Analiza byłaby jednak pełniejsza, gdyby uzupełniono ją o uwarunkowania polityczne i ekonomiczne, które mają znaczący, jeśli nie decydujący, wpływ na zakres współpracy państw. Ponadto we wstępie do pracy Doktorant zajął stanowisko, w myśl którego rola COPUOS maleje. Powstaje zatem problem, nad którym należałoby się szerzej zastanowić, a mianowicie czy nie jest to m.in. konsekwencją braku lub dość selektywnej współpracy państw w pewnych obszarach. Jeśli tak to zasadne byłoby powracające pytanie o zgodność działań państw ze zobowiązaniami międzynarodowymi wynikającymi z *corpus iuris spatialis*. Należałoby również zastanowić się, czy tworzenie porozumień poza COPUOS jest wynikiem długiego procedowania tego ciała, jak wskazuje Doktorant za D. Kendall i G. Brachet (str. 173). Czy problem nie jest głębszy, a dowodem jego istnienia jest m.in. wypracowywanie na forum Komitetu regulacji *soft law*, a nie *hard law*?

Wątpliwości nie budzi dokonana przez Autora selekcja podmiotów funkcjonujących poza systemem ONZ. W omówieniu mogło jednak pojawić się więcej zagadnień problemowych. Ciekawym gruntem do polemiki jest porozumienie Artemis. Mimo zwrócenia uwagi na główne kwestie sporne, treść rozważań pozostawia pewien „niedosyt” badawczy, który jest konsekwencją braku wnikliwszej analizy postanowień traktatowych. Być może z tej przyczyny Doktorant sformułował, bez głębszej refleksji naukowej, tezę, że „odniesienie się sygnatariuszy Artemis Accords do określonej interpretacji art. II OST (sygnatariusze ‘potwierdzają’, że wydobywanie zasobów kosmicznych nie stanowi z natury zawłaszczenia w rozumieniu art. II Układu o przestrzeni kosmicznej) może stanowić przejaw ewolucji kontekstu traktatu w czasie oraz może wpłynąć (...) na wykładnię tego postanowienia” (str. 226). Problem jest na tyle złożony, że dla jego oceny wskazane byłoby nieco szersze przeanalizowanie postanowień Układu z 1967 r., pamiętając przy tym, że część państw, które podpisały Artemis Accords, przyjęła w ustawodawstwie krajowym regulacje dotyczące wydobywania zasobów ciał niebieskich. Trudno tutaj nie postawić pytania o zgodność takiej praktyki z artykułem I Układu z 1967 r., w myśl którego badanie i użytkowanie przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, ma być prowadzone lub wykonywane dla dobra i w interesie wszystkich państw. To też powód do kolejnej weryfikacji w pracy kierunku podejmowanej współpracy przez państwa prowadzące działalność kosmiczną.

Całość rozprawy doktorskiej wieńczy zakończenie, w którym Doktorant usystematyzował uwagi do badań przeprowadzonych w poszczególnych rozdziałach. Zaznaczył, że realizacja celu badawczego wymagała uwzględnienia historycznego rozwoju

oraz obecnych wyzwań współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej (str. 232). W tym drugim obszarze brak większej wnikliwości w badaniu procesów i determinantów współdziałania państw w ramach, czy poza różnymi strukturami organizacyjnymi, wpłynął na zakres oceny poziomu współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej.

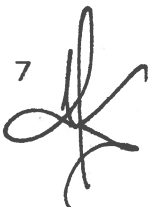
Doktorant prawidłowo podsumował znaczenie *soft law*, jako preferowanej formy regulowania działalności kosmicznej. Należy również zgodzić się ze stwierdzeniem, że „fragmentacja międzynarodowej współpracy kosmicznej w wyniku regionalizacji i rosnących napięć geopolitycznych stanowi kolejne wyzwanie dla rozwoju działalności człowieka w przestrzeni kosmicznej”, a „przyszłość efektywnej współpracy w przestrzeni kosmicznej zależy od zdolności do harmonijnego połączenia elastycznych instrumentów *soft law* z trwałością i uniwersalnością norm traktatowych, przy jednoczesnym uwzględnieniu rosnącej roli sektora prywatnego i zróżnicowanych interesów regionalnych” (str. 238).

Konkludując recenzowana rozprawa doktorska zasługuje na pozytywną ocenę merytoryczną. Autorowi udało się sprostać trudnemu zadaniu wynikającemu z konieczności zakreslenia dość szerokich ram badawczych. Uwagę jedynie zwraca mało problemowe podejście do niektórych zagadnień.

5. Strona formalna rozprawy

Rozprawa spełnia wymogi formalne, jakim winna odpowiadać praca doktorska. Doktorant posługuje się prawidłowo językiem prawniczym, co sprawia, że tekst czyta się dobrze. Zauważalne są jednak pewne potknięcia językowe i literowe. Dla przykładu Autor pisze: „analiza prawnych aspektów (...) pozwoli na określenie stanu i kształtu, jakie ma multilateralna współpraca” (str. 9), „W wielu postanowieniach zawarto (...) odniesienia do wycinków tej pokojowej działalności” (str. 53), „Stephen Hobe napisał, że iż jako cel (...)” (str. 60); „Ustalenie warunków ich uczetnictwach (...)” (str. 61), „zawarcie pierwszego traktatu kosmicznego było poprzedzone uchwalaniem kilku (...)” (str. 119), „(...) jest brak formalnego formalnej dyskusji (...)” (str. 173). W pracy możemy też przeczytać, że „przestrzeń kosmiczna nie może być wykorzystywana jako instrument agresji, użycia siły lub groźby użycia siły” (str. 55), a przecież przestrzeń kosmiczna nie może być instrumentem, tylko może być wykorzystywana do przeprowadzenia agresji, czy w celu użycia siły lub groźby użycia siły. Poprawy wymaga również tytuł Układu z 1967 r. podany na str. 50 pracy. Ponadto zalecałabym przegląd pracy pod kątem drobnych błędów literowych, powielania wyrazów i błędów interpunkcyjnych.

7

Od strony technicznej recenzowana rozprawa została napisana poprawnie. Uwagę zwraca jednak pominięciem dat otwarcia do podpisu traktatów międzynarodowego prawa kosmicznego. Dodatkowo, w przypadku Układu z 1967 r. (str. 50), Umowy z 1968 r. (str. 77), Konwencji z 1972 r. (str. 91) i 1975 r. (str. 102) w tekście brakuje przypisów wskazujących Dzienniki Ustaw RP, w których ogłoszono umowy. Podobnie na str. 171 Autor powołuje się na zdanie byłych przewodniczących COPUOS, ale nie podaje przypisu. Korekty wymaga również sposób pisania niektórych przypisów, gdyż zdarzają się: błędy w zapisie publikacji pod redakcją (np. str. 14, przypis 17), brak wskazania wydania monografii (np. str. 73, przypis 258), podanie roku czasopisma przed, a nie po jego tytule (np. str. 67, przypis 230), brak tytułu przywoływanego w tekście dokumentu ONZ oraz strony i punktu, na który powołuje się Doktorant (np. str. 85-86).

Mimo tych uwag, zasadniczo praca została napisana starannie pod względem formalnym.

6. Ocena końcowa rozprawy

Zawarte w recenzji uwagi krytyczne nie umniejszają ogólnej oceny wartości merytorycznej pracy. Przedmiot i cel rozprawy zostały jasno sformułowane, a przedstawiona analiza doprowadziła Autora do konstruktywnych wniosków. Ponadto recenzowana rozprawa to studium naukowe o niezaprzeczalnym walorze teoretycznym. Jej treść stanowi oryginalne rozwiązanie problemu prawnego. Świadczy również o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta.

Powyższe wnioski pozwalają stwierdzić, że rozprawa doktorska Pana mgr Krzysztofa Niewęglowskiego pt. „Prawne aspekty instytucjonalizacji współpracy międzynarodowej w przestrzeni kosmicznej”, przygotowana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Anny Przyborowskiej – Klimczak, spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1668 z późn. zm.). Uzasadnia to wniosek o przyjęcie recenzowanej rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Pana mgr Krzysztofa Niewęglowskiego do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Rzeszów, dn. 30.01.2025 r.

dr hab. Dagmara Kuźniar, prof. OR

